

DE FØRSTE I KØBENHAVN STØBTE TYPER

AF LAURITZ NIELSEN

FØRNYLIG er fra den Rostgaard'ske Samling i Universitetsbiblioteket fremdraget det Blad, som i hel Størrelse er gengivet i hosstaaende Facsimile. Som man ser, er det en Skriftprøve i Form af en Dedikation til Rostgaard fra den kendte københavnske Bogtrykker og Avisudgiver Joachim Wielandt, som har villet vise sin Mæcen det første Forsøg med Typer, som er støbt i København. Det maa da formodes, at disse Typer er fremstillet paa Wielandts Foranledning, antagelig har det været hans Hensigt til sine omfattende Udgiverforetagender selv at oprette et Skriftstøberi. Det lykkedes dog ikke Wielandt at virkeliggøre en saadan Plan, den foreliggende Prøve er det eneste Vidnesbyrd om hans Forsøg i denne Retning. Sin Interesse har denne Skriftprøve derved, at den, som Wielandt med Stolthed fremhæver, repræsenterer det første Forsøg herhjemme paa at støbe Type-materiel. De danske Bogtrykkere havde stadig – maaske lige med Undtagelse af de allerførste indvandrede Bogtrykkere, der sagtens i Overensstemmelse med den da almindelige Praksis selv har støbt deres Typer – været henvist til at købe deres Materiel i Udlandet, særlig i Tyskland og Holland. Det første Skriftstøberi her i Landet blev oprettet af Tyskeren Diderich Hesse¹. Det bestemte Tidspunkt for Oprettelsen kendes ikke, men 1738 var Skriftstøberiet i Virksomhed. I dette Aar fik Hesse nemlig en Pengehjælp af Statskassen til sit Arbejde. At han ikke kan have begyndt sin Virksomhed ret længe i Forvejen, viser en Udtalelse af Wadskiær i »Lærde Tidender« for 1740, hvor det hedder »at en Schriftpieser fra Tydskland nyelig med Kongel. Privilegio har sat sig ned i Kiøbenhavn, saa vi ikke længer har fornøden at forskrive Typos«². Hesses Skriftstøberi blev 1747 købt af E. H. Berling, der omtrent samtidig overtog de Wielandt'ske Bladforetagender, og hvem det altsaa lykkedes at realisere den Tanke, som allerede Wielandt synes at have haft om at forene begge Virksomheder. Wielandts Forsøg ligger ikke saa faa Aar før Hesses Ankomst til Danmark, og paa dette som paa andre lignende Omraader har han altsaa været en Art Foregangsmand herhjemme. Tidspunktet for hans Skriftprøves Fremkomst kan nemlig bestemmes temmelig nøje. Rostgaard tituleres heri »Oversekretær« (ϝ: i det danske Kancelli), og denne Stilling beklædte han kun fra December 1721 til Januar 1725, da han paa Grund af paastaaede Misligheder ved sin Embedsførelse blev afskediget og forvist fra Hovedstaden. Indenfor dette Tidsrum er altsaa Skriftprøven fremstillet. At det hele blot er at betragte som et primitivt Forsøg, viser ikke alene den ubehjælpsomme Udførelse, men ogsaa den Omstændighed, at kun Minuskler har staaet til Raadighed. Som man ser, er alle Substantiver – selv Egennavne – sat med lille Begyndelsesbogstav.

Sammen med det her omtalte blev i Rostgaards Samling fundet et til-

¹ Jfr. C. Nyrop: Danmarks Skriftstøberier (Maanedsskrift for tekniske Meddelelser, udg. af Industriforeningen i Kjøbenhavn, Kbh. 1875, S. 1 ff.).

² Nye Tidender om lærde og curieuse Sager, Kbh. 1740, S. 248.

høyvelbaarne herz
obersecreteter
friderich rostgaard
vilde herved vise disse
første i liøbenhavn
støbte bogstaver

hans
underdanige tiener
wielandt

svarende Blad, som aabenbart er fulgt med ved Tilsendelsen, indeholdende Aftryk af et komplet Sæt Initialer, der sikkert har været udført i støbt, over Træsnit klicheret Materiel. Initialerne er i Tidens almindelige Stil, massiv Fraktur med Blomster, arrangeret i Firkanter, men uden Rammer. De hertil anvendte Klicheer er dog næppe dansk Arbejde; de er sikkert købt i Udlandet, og Wielandt har da rimeligvis blot benyttet Lejligheden til samtidig at vise Rostgaard en Prøve paa en ny Erhvervelse til sit Trykkeri. At Rostgaard interesserede sig for alt, hvad der vedrører Bogfremstilling, er en kendt Sag. Han var selv paa det Tidspunkt Ejer af et orientalsk Trykkeri, omfattende arabiske, persiske og tyrkiske Typer, som han 1712 havde købt i Holland, og som han senere skænkede til Universitetet¹.

I det ene Hjørne af det Blad, hvorpaa Initial-Alfabetet er aftrykt, er skrevet følgende: »Christian Thilou wohnt ved Nicolay Kirkes Hvelving paa Norder Side nesthos en Barberer«. Chr. Thilo var Bogtrykker, og Antegnelsen kunde tyde paa, at han paa en eller anden Maade har staaet i Forbindelse med Wielandt ved det heromhandlede Foretagende.

¹ Jfr. C. Bruun: Frederik Rostgaard og hans Samtid, Kbh. 1870, S. 394-95.